

'LÍDIA DE CADAQUÉS' EL MITE DE 'LA BEN PLANTADA'

La pescadora de genis

Una biografia retrata la dona humil que va embriugar Eugeni d'Ors, Dalí i Lorca

La seva vida mereixia un llibre. Lídia Noguera i Sabà, filla de la Sabana -l'última bruixa de Cadaqués-, no va destacar per la seva cultura o la seva bellesa. La dona del pescador Nando Costa a penes va sortir en 80 anys del seu Cadaqués natal, va ser pobra i durant dècades va patir un desequilibri mental que la va separar de la família i la va arrossegat a la marginació. Però alguna cosa devia irradiar aquesta peixatera per captivar genis com Eugeni d'Ors, Salvador Dalí i Federico García Lorca: el primer, nord de la seva vida, li va dedicar un llibre i li va inspirar l'obsessió de creure's Teresa, la Ben Plantada; el segon, a qui va ajudar a crear el mètode paranoicocritic, la va venerar com a "padrina" de la seva bogeria, i el tercer, que a casa seva, a Granada, en tenia una foto, la va batejar amb el "Quixot del Mediterrani".

Biografia, crònica o investigació històrica, *Lídia de Cadaqués* és el documentat relat de Cristina Masanés sobre aquestes singulars devocions. Iniciades per complementar uns articles en premsa, les indagacions de l'autora es van ampliar amb cartes, arxius i testimonis. De la relació de Lídia Noguera amb alguns dels grans talents del segle se'n desprèn que el deliri de la musa va transcendir la seva pròpia existència.

► D'Ors, la passió malaltissa. El 1904, per recomanació del poeta Víctor Rahola, Eugeni d'Ors es va allotjar un mes a casa de la Lídia. Ella, casada i amb dos fills, tenia 38 anys; l'hoste, un dandi en viatge de repòs, 24.

Masanés troba "imprudent" especular sobre la relació, però diu que ell "la va iniciar en el món de la metàfora" i ella "es va enamorar". La peixatera va esperar en va el retorn de l'escriptor, que aviat iniciaria amb el pseudònim Xènius el seu *Glosari a La Veu de Catalunya*. Unes referències indirectes van obrar el deliri: durant 35 anys, els textos de D'Ors van ser

Lorca (a l'esquerra, amb A. M. Dalí i Lídia, el 1927) va ser embriugat per la dona a qui Dalí va il·lustrar la biografia el 1954.

per ella missatges d'amor en clau. Quan, el 1911, va aparèixer *La Ben Plantada*, novel·la manifest del Noucentisme, encara creia ser-ne l'única destinatària. Va voler fer-se dir Teresa, la Ben Plantada, i la van prendre per boja. Havia nascut el secret.

La Lídia va iniciar una obstinada correspondència amb D'Ors, mai resposta, on li confiava les seves delirants interpretacions (en una, va llegir el plat d'un menú de Figueres, *Hors d'oeuvre*, i va deduir que d'Ors -Hors- hi havia passat "d'amagat" -d'oeuvre-). L'escriptor mai va desfer el greuge. Amb el temps, la Lídia, sola i fidel a la seva bogeria, va acabar a l'asil. D'Ors donaria la seva versió dels fets a *La verdadera historia de Lídia de Cadaqués* (1954), on va anotar: "A ulls de la raó, aquesta singular dona no és la Ben Plantada, però potser la completa". Per Masanés, que aprecia en aquesta obra una Lídia "a mida", que ella fos o no Teresa és "anecdòtic", perquè la seva realitat "va sobrepassar de molt la densitat d'aquella figura literària".

► Dalí, la mel i la sang. El primer gran quadro surrealista de Dalí, del 1927, es va titular *La mel és més dolça que la sang*. La sentència, segons Masanés, era de la Lídia, que també va inspirar al pintor, el seu confident des de petit, el mètode paranoicocritic ("la Lídia tenia el cervell paranoic més magnífic després del meu", deia Dalí). Agraït, el pintor la va retratar en obres com *L'afganès invisible* i *Paranoia (figures surrealistes)* i li va dedicar poemes, cartes, dibuixos i al·lusions

diverses a *Vida secreta*... A més d'amiga, la Lídia va intercedir entre el notari Dalí, el pare escandalitzat, i Salvador, el fill enamorat de Gala. El 1930, quan ja no era ben rebut a la casa familiar, el pintor va comprar a la Lídia la barraca de pesca a Portlligat i, després de la seva mort, li va pagar una làpida honorífica.

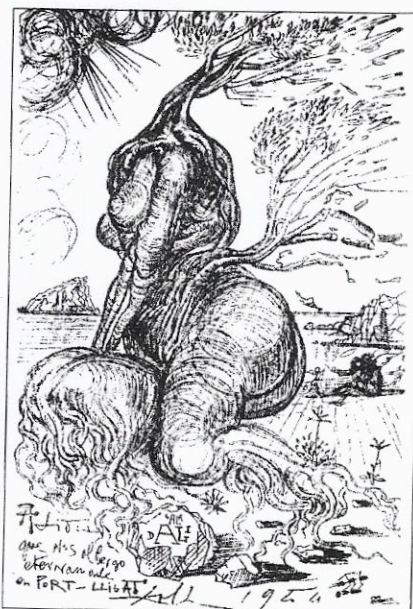
► Lorca, un poeta en el secret. En la seva primera visita a Cadaqués, el 1925, Lorca va quedar fascinat per la "voluntat poètica" de la Lídia -definia les seves ulleres com "un raig de pebre fort"- i la va incloure en els seus poemes i cartes. L'entesa va ser tal que en una foto amb Dalí, la Lídia i una amiga, la peixatera va escriure: "A F. G. Lorca, que està en el secret". Durant anys, bruixa i poeta es van enviar missatges xifrats sobre llimbs, margarides i santsebastians. Lorca, que va retratar la seva bogeria com "humida, suau, plena de gavines i llagostes, una bogeria plàstica", deia que l'única diferència que la separava de Don Quixot era que ell "va pels aires i la Lydia (sic) a la riba del Mediterrani".

► Picasso, Goethe i el cubisme. També Pablo Picasso va conèixer la Lídia; va ser-ne hoste l'estiu del 1910. De l'estada en sobreviuen una placa i algunes anècdotes, com la del préstec del pintor que l'amfitriona va vincular a D'Ors: dues obres de Goethe, un habitual dels textos de Xènius, de qui la Lídia va fer a un atònic Picasso una lectura cubista. A l'unir paraules i analogies goethianes, va

forjar perspectives que, segons Masanés, "van impressionar el pintor pel seu poder de persuasió i versemblança".

► Marquina, Pichot, Sarró... Malgrat la seva humil procedència, la Lídia va ser ben rebuda pels patricis de Cadaqués: els Pichot, Rahola i Dalí, sàbedors del seu art culinari, li van proporcionar hostes com l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch i l'escriptor Eudald Duran i Reynals. Molt atent va ser el dramaturg Eduard Marquina, marit de Mercè Pichot, que la va protegir i va fer de pantalla davant D'Ors. Amb ell i Dalí, Marquina va acordar relatar la seva història el 1940, compromís que només D'Ors va complir. També el psiquiatre Ramon Sarró es va interessar per ella: el seu diagnòstic va protagonitzar un discurs d'homenatge a D'Ors en què es va dir que la Lídia va ser "un cas clínic corrent" que va estimular homes gens corrents. Potser per això, la memòria de la Lídia segueix viva: després d'una iniciativa popular del 1989, una làpida escrita per D'Ors i pagada per Dalí cobreix les seves restes a Agullana.

Ricard Ruiz Garzón

Lídia de Cadaqués (Teresa) la Ben Plantada.

El deliri per Eugeni d'Ors (entre Dalí i Cesáreo Rodríguez-Aguilera) va fer que la Lídia sempre es cregués la Ben Plantada.

Almudena Grandes

su nueva novela

Los aires difíciles

Un libro con el aliento de las grandes

novelas inolvidables y el vigor arrollador

de las historias que se creían ya

desaparecidas.

TUSQUETS EDITORES

www.tusquets-editores.es

Enèrgica i creativa

Segons Eugeni d'Ors, definir Lídia Noguera com una paranoica és "com dir que el Greco era un oftalmòpata". Més enllà del seu deliri, en paraules de la biògrafa Cristina Masanés, era "desperta, enèrgica i intuïtiva", a més a més d'una gran cuinera i una astuta comerciant. Va aprendre a llegir i a escriure "parcament", però era assídua de *L'Esquella de la Torratxa* i tenia "un esperit predisposat per a la poesia". Físicament, la Lídia de Cadaqués era "tot ulls; robusta, galduda, de bona planta", i podia, tot i que li faltava alguna dent, "haver estat el prototip de les figures de Maillol o Clarà".

Nascuda l'any 1866, filla de la bruixa Dolors Sabà, la Sabana, i el mariner Baudili Noguera, la Lídia es va casar als 23 anys amb Ferran Costa, un pescador a qui només aconseguia arrencar-li "sis mots de carrera i encara mal rondinats" i que acabaria penjant-se, incapaç de suportar les desventures familiars. Amb ell tindria dos fills, Benvingut i Honori, que el 1934 van ser tancats en un psiquiàtric pels seus desvaris sobre el suposat descobriment d'una mina de radi al cap de Creus.

Va morir sola el 1946, però abans que tot es tornés en contra seu havia estat elogiada a Cadaqués per la seva creativitat a peu de carrer. Com a exemple, ha perviscut la seva

La Ben Plantada de Cadaqués.

peculiar recepta per al dèntol a la marinesca. Per preparar-lo "fan falta tres persones: un boig, un avariós i un pròdig. El boig ha d'alimentar el foc, l'avaricós hi ha de posar l'aigua i el pròdig, l'oli".